

Samarqand Davlat Universiteti , Kattaqo'rg'on filiali , Pedagogika fanlari doktori , Docent.cMustafayev Shomurod Normo'minovich taqrizi ostida

Baxauatdinova Nargiza

O'zbekiston davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti Nukus filiali
3-kurs talabasi

RASSOM GIMNASTIKACHILARNING IJRO MAHORATI VA ULARNI BAHOLASH USULLARI

Annotatsiya. Rassom gimnastikachilarning ijro mahorati va ularni baholash usullari. Sportchilarning zamonaviy raqobatbardosh kompozitsiyalarida namoyon bo'ladigan badiiylik va ekspressivlik tarkibiy qismlarining ahamiyatini oshirish.

Kalit so'zlar: murakkablik, kompozitsiya, texnika, badiiylik, ijro mahorati, raqs, musiqiylik, ekspressivlik.

Аннотация. Исполнительское мастерство гимнасток-артисток и методы их оценки. Повышение значимости компонентов артистизма и выразительности, которые проявляются в современных соревновательных композициях спортсменов.

Ключевые слова: сложность, композиция, техника, артистизм, исполнительское мастерство, танец, музыкальность, выразительность.

Annotation. Performance skills of artist gymnasts and methods of their assessment. To increase the importance of the components of artistry and expressiveness, which are manifested in modern competitive compositions of athletes.

Key words: Complexity, composition, technique, artistry, performance, dance, musicality, expressiveness.

Kirish. Badiiy gimnastika bo'yicha etakchi mutaxassislarining materiallariga ko'ra, badiiy gimnastika sportchilarining ijro mahoratini belgilovchi omillar quyidagilardir: murakkablik, kompozitsiya, ijro (texnik va badiiy). U gimnastikachilarning raqobatbardosh dasturlarining barcha tarkibiy qismlarini optimal ravishda takomillashtirishga qaratilgan bir qator mualliflar tomonidan taklif qilingan yondashuvlarga asoslangan edi.

Tadqiqotning maqsadi. Sportchilarning zamonaviy raqobatbardosh kompozitsiyalarida namoyon bo'ladigan badiiylik va ekspressivlik tarkibiy qismlarining ahamiyatini oshirish.

Tadqiqot natijalari. Har bir ko'pkurash turida so'nggi Olimpiya tsiklining jahon chempionatlarida qatnashadigan gimnastikachilarning raqobatbardosh dasturlarini baholash korrelyatsion tahlilga uchradi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, baholashning barcha tarkibiy qismlarining (murakkablik, badiiylik, ijro) barcha turdagi ko'p kurashlarda yakuniy baholash bilan aloqasi faqat eng kuchli sportchilarda kuzatiladi. Har qanday darajadagi gimnastikachilar uchun eng mos keladigan narsa bu qiyinchilikni baholashdir. "Zaif" gimnastikachilar orasida badiiylik va ijro natijalari biroz yuqori. O'rta va past darajadagi ijro mahoratiga ega bo'lgan sportchilarda murakkablik va badiiylik uchun baholar o'rtasida salbiy korrelyatsiya mavjud ($r =$ dan -0.377 va -0.467).

Eksperimental tadqiqotlar materiallari ijro mahoratining barcha tarkibiy qismlarini baholash metodologiyasini ishlab chiqishga imkon berdi, bu erda asosiy e'tibor quyidagilarga qaratilgan:

- ijro mahoratining barcha tarkibiy qismlari o'rtasida muvozanatni yaratish (murakkablik, kompozitsiya, ijro);

- har bir mavzu uchun «odatiy» texnikadan foydalanish;

- ko'p kurashning har bir turining o'ziga xos xususiyatlarini namoyish etish;

- monoton mashqlarni istisno qilish;
- tana va mavzu harakatlarining xilma-xilligini ragʻbatlantirish;
- raqsni, musiqiylikni, ifodalilikni ragʻbatlantirish, bu umuman badiiylikni oshirishga qaratilgan.

Biroq, badiiy gimnastika boʻyicha murabbiylar oʻrtasida oʻtkazilgan soʻrov natijalari shuni koʻrsatadiki, badiiy mahoratni shakllantirish gimnastikachilarni koʻp yillik tayyorlash tizimidagi eng qiyin vazifalardan biridir. Bundan tashqari, ilmiy-uslubiy adabiyotlarni umumlashtirish gimnastikachilarning badiiy mahoratini shakllantirish vositalari va usullarining etarli darajada ishlab chiqilmaganligini koʻrsatdi. Bu, shuningdek, jahon badiiy gimnastikasi rahbarlarining badiiylik darajasini aniqlashga qaratilgan tadqiqotlarimiz bilan tasdiqlanadi.

Tadqiqotlar shuni koʻrsatdiki, gimnastikachilarning bunday yuqori malakasiga qaramay, ularning har biri ham kerakli darajada badiiylikni namoyish etmaydi. Koʻpgina subektlarda oʻrtacha integral artistlik koʻrsatkichi ($46,0 \pm 0,6$); 2 gimnastikachi uchun integral koʻrsatkich maksimal ($60,0$ ball) edi.

Oʻrganilayotgan badiiy koʻrsatkichlar oʻrtasidagi munosabatni aniqlash uchun korrelyatsion tahlil oʻtkazildi, bu integral baholashning quyidagi koʻrsatkichlar bilan kuchli ijobiy korrelyatsiya aloqasi mavjudligini koʻrsatadi: «tasvir» ($r = 0,954, r \leq 0,001$);

«raqs» ($r = 0,976, r \leq 0,001$); «motor ekspresivligi» ($r = 0,946, r \leq 0,001$); «mahorat» ($r = 0,954, r \leq 0,001$). Oʻrtacha ijobiy korrelyatsiya integral baholashni «musiqiylik» bilan bogʻlaydi ($r = 0,902, r \leq 0,01$) va

«hissiy ekspresivlik» ($r = 0,916, r \leq 0,01$). «Virtuozlik» va «motor ekspresivligi» oʻrtasidagi yuqori korrelyatsiya koeffitsientini taʼkidlash kerak ($r = 0,968, p \leq 0,001$). Bu haqiqat texnik va badiiy tayyorgarlik darajasining maqbul kombinatsiyasining yuqori ahamiyatini koʻrsatadi.

Oʻrtacha ijobiy korrelyatsiya barcha badiiy koʻrsatkichlar oʻrtasida kuzatiladi ($r = 0,475$ dan $0,687$ gacha, $r \leq 0,01$), bu gimnastikachilarning ijro mahorati tarkibiy qismlarini ekspert baholash tizimida ularning har birining ahamiyatini taʼkidlaydi.

Tadqiqot jarayonida baʼzi vositalar «badiiy tayyorgarlik» ning deyarli barcha belgilariga ijobiy taʼsir koʻrsatishi, ularning shakllanishiga hissa qoʻshishi va shu bilan umuman badiiylik uchun zarur bazani yaratishi aniqlandi. Boshqalar – ular tanlab harakat qilishadi, maʼlum bir mavzu bilan ishlashning oʻziga xos xususiyatlarini aks ettiruvchi tor maxsus yoʻnalishga ega ($r = 0,678$ dan $0,873$ gacha).

Maxsus adabiyotlarni tahliliy koʻrib chiqish, badiiy gimnastika boʻyicha mutaxassislar fikrlari, turli yoshdagi gimnastikachilar bilan oʻquv mashgʻulotlarida pedagogik kuzatuvlar keksa sportchilarda qarama-qarshiliklar mavjudligini aniqlashga imkon berdi: texnik tayyorgarlik darajasining oshishi bilan hissiylik darajasi koʻpincha pasayadi. Gimnastikachi asosan texnika haqida oʻylaydi, musiqani yomonroq tinglaydi va hissiyotlarni «yoqmaydi». Shu bilan birga, har bir oʻquv mashgʻulotida sportchilarni tayyorlashning keyingi bosqichlarida uning namoyon boʻlish darajasini yuqori darajada ushlab turish uchun badiiylik ustida ishlashga eʼtibor berish tavsiya etiladi.

Xulosa. Sportchilarni koʻp yillik integral tayyorlash tizimida gimnastikachilarni «badiiy» tayyorlash rolini dastlabki tayyorgarlik bosqichidan boshlab va butun sport karerasi davomida oshirish maqsadga muvofiqdir.

Tadqiqot asosida sportchilarning zamonaviy raqobatbardosh kompozitsiyalarida namoyon boʻladigan badiiy tarkibiy qismlarning ahamiyati aniqlandi, bu esa ushbu sport turini rivojlantirish istiqbollari aniqlashga yanada oqilona yondashishga imkon beradi. Yuqori malakali gimnastikachilarni tayyorlash badiiylik va mahoratni oshirishga qaratilgan tarkibiy qismlarni hisobga olgan holda amalga oshirilishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 29-dekabrda
«2017-2021 yillarda Maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi PQ-2707-sonli qarori;
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 9-sentabrda
«Maktabgacha ta’lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi PQ-3261-sonli qarori;
3. B.T. Haydarov. Eshtayev. G.X. Ibroimova «Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida gimnastika mashg‘ulotlarini tashkil etish shakllari.
4. Goncharova O.V. Yosh sportchilarning jismoniy qobiliyatlarini rivojlantirish. T., O‘zDJTI, 2005.- 171 b.
5. I.I Morgunova – Gimnastika – Toshkent 2017. - 93-94 b.